LA POESIA DELS TROBADORS

1. Lírica popular i lírica culta

La consolidació del català com a llengua va comportar, lògicament, l'aparició de les **primeres manifestacions literàries**. El gènere més primitiu produït en les nostres terres va ser la **lírica popular**. En arribar al **segle XII** van aparèixer les primeres mostres de **lírica culta**, tot i que fetes en llengua occitana.

- **lírica popular:** de contingut divers (amorós, relacionada amb les feines del camp, les festivitats populars...), es transmetia exclusivament per **via oral**, fet que n'ha dificultat l'estudi, perquè no sempre ha arribat fins els nostres dies. Era creada per les classes més senzilles (camperols, pastors...) i per aquesta causa només era en llengua catalana, perquè el poble no parlava cap altra llengua.
- **lírica culta:** seguia el model trobadoresc, arribat d'Occitània. Era una poesia desenvolupada a les corts dels reis i dels grans senyors feudals, creada per poetes cultes, els trobadors. Era un reflex de la mentalitat feudal de l'època. Estava escrita en occità o provençal, la llengua dels territoris a l'altra banda dels Pirineus.

En definitiva, la situació lingüística durant els segles XII i XIII a les terres catalanes reflectia com les llengües romàniques s'anaven introduint poc a poc en l'àmbit cultural, abans reservat exclusivament a la llengua llatina.

LLENGUA DE CULTURA		LLENGUA COL·LOQUIAL I FAMILIAR
PROSA	POESIA CULTA	
Llatí Català	Occità Llatí	Català

2. La poesia trobadoresca

La poesia trobadoresca va néixer a la primera meitat del segle XII al sud de la Gàl·lia (a la zona coneguda com a "Provença", "Occitània" o "Llenguadoc"), és a dir, al sud de l'actual Estat francès, i des d'aquí es va estendre a d'altres terres, com Catalunya i el Nord d'Itàlia al llarg del segle XIII. La zona on neix i es desenvolupa la poesia trobadoresca comprèn una àmplia zona compresa entre l'Atlàntic, a l'oest; la frontera italiana, a l'est; el Massís Central, al nord, i els Pirineus i el Mediterrani, al sud.

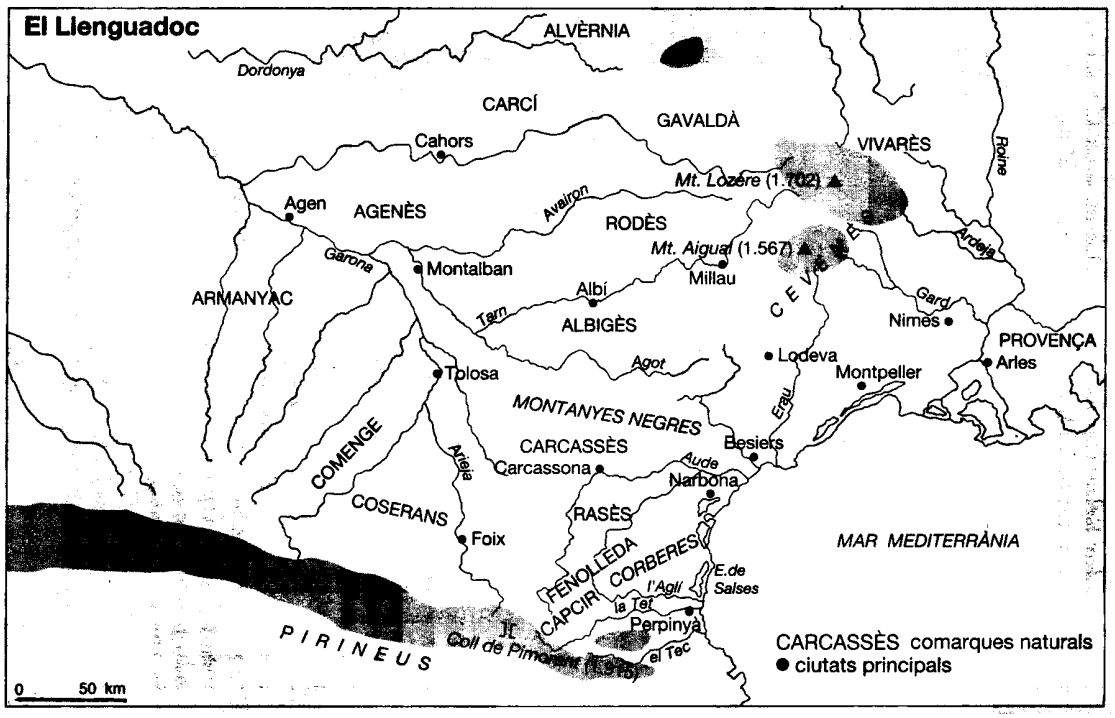

En aquest territori no existia una única entitat política o estat, sinó que estava dividida en petites entitats polítiques governades per nobles i senyors feudals independents: Aquitània, Gascunya, Tolosa, Llemosí, Alvèrnia, el Delfinat, Provença, països que per sobre de la seva independència política tenien un mateix idioma, la qual cosa va fer possible que compartissin una mateixa literatura creada en una mateixa llengua (l'anomenat "provençal", "occità" o "llengua d'oc"). Aquesta poesia va constituir l'origen de la poesia catalana culta, que no s'expressarà plenament en llengua catalana fins al segle XV.

Les causes per les quals l'occità va ser adoptat en els territoris catalans com a llengua de la lírica culta són diverses:

a) La **poesia trobadoresca** va assolir un gran èxit arreu d'Europa occidental i els poetes d'altres terres (sobretot del nord d'Itàlia i de Catalunya) van copiar no només el model poètic, sinó també la llengua..

b) La **proximitat geogràfica** va afavorir les relacions polítiques, comercials, culturals i econòmiques entre Occitània i els comtats catalans.

c) Les **relacions polítiques** entre Catalunya i Occitània havien estat sempre molt estretes i es van consolidar amb el casament del comte Ramon Berenguer III amb Dolça de Provença l'any 1112. El fort lligam entre Catalunya i Occitània es va trencar arran de la croada contra els càtars o albigesos, en què França va derrotar l'exèrcit de Pere I el Catòlic (pare de Jaume I) que havia anat a ajudar els senyors occitans en contra del rei de França, en la batalla de Muret (1213), la qual cosa va significar l'annexió definitiva d'Occitània al regne de França.

d) La **similitud** entre les llengües catalana i occitana va afavorir que aquesta última pogués ser usada pels trobadors catalans i entesa a la Corona d'Aragó.

Situació geogràfica de les terres occitanes respecte de la Corona d'Aragó i del Regne de França

L'occità o provençal

Llengua romànica, també anomenada *llengua d'oc* i *oocità*, que pertany al grup lingüístic gal·loromànic (juntament amb el francès i el català), parlada al sud de l'actual Estat francès. L'occità té nombrosos dialectes, com el provençal (nom amb el qual també es denomina l'occità que feien servir els trobadors).

Des del punt de vista cronològic, la poesia trobadoresca es desenvolupa al llarg dels segles XII i XIII. Es considera que el primer trobador d'obra coneguda és el duc Guillem IX d'Aquitània.

El naixement d'aquesta poesia va suposar una novetat en el món romànic:

Poesia anterior al segle XII	Poesia trobadoresca
• Existia un tipus de poesia culta escrita en llatí.	• És una poesia escrita en llengua vulgar (és a dir, en llengua romànica, occità).
• Existia la poesia èpica, que era narrativa, bàsicament de tema heroic.	• És una poesia lírica.
• Existia la poesia popular, que era anònima.	• És, en la majoria dels casos, d'autor conegut.

3. El trobador

Anomenem "trobadors" exclusivament als autors de la poesia lírica provençal que creen les seves obres entre els segles XII i XIII, primer al sud de les Gàl·lies, i després a Catalunya i al nord d'Itàlia. El seu nom deriva del verb **"trobar"**, en el sentit de "crear literàriament". Durant aquests segles, la paraula "poeta" estava reservada per als autors de poesia culta en llatí. En contraposició, els trobadors escrivien les seves composicions en llengua vulgar.

El trobador era l'autor de la lletra de la poesia, però també de la música: la poesia lírica trobadoresca era creada per ser cantada acompanyada per algun instrument musical. El trobador, doncs, era músic i poeta alhora. Les composicions dels trobadors ens han arribat recollides en "cançoners" medievals, que conserven, a part de la lletra, la notació musical d'alguna d'aquestes composicions. Per poder crear la lletra i la música, el trobador havia de ser un home culte: a banda de saber música, havia de dominar les tècniques de versificació, que eren molt rígides. El trobador, doncs, necessitava una formació per desenvolupar la seva activitat: era un professional de la literatura. La majoria de trobadors (Bernat de Ventadorn, Arnaut Daniel o Giraut de Bornelh, per exemple, vivien del seu ofici, desenvolupaven la seva activitat a les corts dels grans senyors, dels quals rebien recompenses i protecció. Per tant, la lírica trobadoresca és **cortesana**, perquè es desenvolupa en les corts dels senyors feudals, dels reis i dels prínceps.

Molts dels grans senyors feudals, reis i prínceps de l'època van ser també trobadors: el duc Guillem IX d'Aquitània, el rei d'Anglaterra Ricard Cor de Lleó (fill de Elionor d'Aquitània, néta de Guillem IX), etc, encara que hi haurà trobadors de totes les condicions, fins i tot la més humil. Quan la poesia trobadoresca arriba a Catalunya al segle XIII, serà conreada per trobadors catalans professionals, com Guillem de Cabestany, però també per grans senyors, com Guillem de Berguedà, Guerau de Cabrera, Hug de Mataplana, Jofre de Foixà, i fins i tot per reis, com Alfons I.

En alguns dels cançoners apareixen també textos en prosa anomenats *Vidas* (petites biografies de trobadors) i *Razós* (que expliquen el motiu que va impulsar un trobador a crear un poema determinat).

El trobador Jaufré Raudel es va convertir en un personatge llegendari en el món medieval de mitjans del segle XII a partir que es fes molt popular la seva *Vida*.

***Vida* de Jaufré Raudel**	
Text original en occitá	**Traducció catalana**
Jaufres Rudels de Blaia su fo mout gentils hom, princes de Blaia. Et enamoret se de la princesa de Trípol, ses vezer, per lo ben qu'el n'auzi dire als pelerins que venguen d'Antiocha. E fez de les mains vers ab bons sons, ab paubres motz. E per vluntat de leis vezer, el se croset e se mes en mar, e pres lo	Jaufré Raudel de Blaia fou un home molt gentil, príncep de Blaia. I s'enamorà de la comtessa de Trípoli, sense veure-la, de tan bé que n'havia sentit parlar als pelegrins que tornaven d'Antioquia. I féu d'ella molts versos amb bones melodies i pobres paraules. I pel desig de veure-la es féu croat i es féu

malautia en la nau, e fo condug a Trípol, en un alberc, per mort. E fo fait saber a la comtessa et ella venc ad el, al son leit, e pres lo antre sos bratz. E saup qu'ella era la comtessa, e mantenent recobret l'auzir e.l flairar, e lauzet Dieu, que l'avia la vida sostenguda tro que'el'agues vista; et enaissi el mori entre sos braz. Et ella lo fez a gran honor sepellir en la maison del Temple; e pois, en aquel dia, ella se rendet morga, per la dolor qu'ella n'ac de la mort de lui.	a la mar, i en la nau va caure malalt, i fou conduït a Trípoli, a un alberg, donant-lo per mort. (La notícia) es va fer saber a la comtessa i ella va anar al seu llit, i el prengué entre els seus braços. I quan ell va saber que era la comtessa, a l'instant recobrà l'oïda i l'alè, i lloà Déu, perquè li havia mantingut la vida fins a veure-la; i així morí entre els seus braços. I ella el féu enterrar amb gran honor a la casa dels cavallers templers; i després, aquell mateix dia, es féu monja pel dolor que tingué de la seva mort.

4. El trobador i el joglar

La poesia trobadoresca, acompanyada de la seva melodia i destinada a ser "escoltada", era difosa per uns músics-cantants anomenats "joglars". El joglar tenia la missió d'interpretar fidelment les poesies del trobador, i era el seu ajudant imprescindible. Els grans senyors feudals i els trobadors de més prestigi tenien joglars propis, que només interpretaven les seves composicions. El joglar, doncs, era l'intermediari entre el trobador i el destinatari o destinataris del poema.

Joglar tocant un instrument musical amb el qual acompanya la poesia que recita. Els joglars que cantaven les poesies dels trobadors eren anomenats "joglars lírics"

Trobador	**Autor** de poemes musicals en llengua occitana. Podira ser de classe alta (reis, senyors feudals...) o baixa. En el segon cas, es convertien en **professionals** i vivien d'aquest art (per exemple, Bernat de Ventadorn). Per als trobadors nobles, en canvi, trobar era una distracció, un complement per a la seva personalitat (és el cas de Guillem IX d'Aquitània).
Joglar	**Recitava** en públic els poemes compostos pels trobadors. **Era d'estament social baix** i es dedicava professionalment a aquesta activitat. Els joglars especialitzats en la recitació de la poesia trobadoresca s'anomenaven **joglars lírics**, mentre que els que es dedicaven a la recitació dels cantars de gesta rebien el nom de **joglars èpics**.

5. Els tres estils de "trobar"

El trobador, quan creava les seves composicions, havia de respectar unes regles molt estrictes (de mètrica i versificació, de temàtica, etc). Existien tres estils de "trobar", és a dir, de versificar:

a) **Trobar lleu:** poesia senzilla i entenedora.
b) **Trobar clus:** poesia hermètica, amb significacions amagades i difícil d'entendre.
c) **Trobar ric:** poesia caracteritzada per donar molta importància a la forma i a la musicalitat més que no pas al contingut.

6. Per què parlem dels trobadors dins de la literatura catalana?

Des de la segona meitat del segle XII se sap que els grans trobadors provençals tenien relacions amb la cort d'Aragó: Alfons I el Cast i Pere el Catòlic no només van protegir torbadors i joglars, sinó que com s'ha dit abans, ells mateixos van compondre poemes a l'estil dels trobadors. La poesia trobadoresca es va fer tan famosa i prestigiosa, que va ultrapassar les seves fronteres i va arribar a d'altres territoris. I els trobadors catalans, quan escriuen poesia trobadoresca, no només segueixen els models provençals pel que fa a la temàtica o la versificació, sinó que adopten també la llengua provençal per a les seves composicions, de manera que durant més de dos segles, tota la lírica culta escrita a Catalunya ho serà en provençal o occità i no en català. S'estableix la regla que la llengua pròpia de la poesia culta ha de ser el provençal, pel gran prestigi que ha adquirit aquest tipus de poesia i els seus autors de l'altra banda dels Pirineus.

Un altre factor important que va fer que trobadors nascuts a Catalunya escrivissin en provençal és la similitud entre les dues llengües (entre provençal i català). Això va provocar confusions a l'hora de diferenciar-les, fins al punt que durant una època, el català va ser anomenat "llemosí", que és el nom de la llengua que es parla a Llemotges, un territori d'Occitània.

També es parla dels trobadors en la literatura catalana, tot i no haver escrit la seva obra en català, perquè la seva influència es va mantenir fins al segle XIV, quan a les altres literatures europees l'ascensió de la burgesia va provocar que els poetes ja no trobessin interessant reflectir en les seves composicions un món que havia desaparegut feia segles: el feudalisme. El primer lloc on es va produir aquest canvi va ser al nord d'Itàlia, al segle XIII, en què els primers poetes que abandonen els models imposats pels trobadors reben el nom d'*stilnovisti* : Petrarca, Dante, Guido Cavalcanti... La poesia que conreen serà anomenada *Dolce stil nuovo*, el "dolç estil nou", per diferenciar-lo de la poesia dels trobadors. En canvi, a Catalunya, fins ben entrat el segle XV, els poetes catalans que conreen la lírica culta seguiran escrivint en provençal i ignoraran els canvis d'estil que s'estan produint a Europa. Serà Ausiàs March, a mitjans del segle XV, qui trencarà aquesta tendència i, per primer cop, conrearà la lírica culta en llengua catalana.

7. La poesia trobadoresca, poesia feudal

Per entendre la poesia trobadoresca és necessari conèixer en quin àmbit social neix i es desenvolupa: el Feudalisme.

La societat feudal estava estructurada d'una manera jeràrquica i ordenada en el sentit d'una piràmide, l'esquema bàsic de la qual era la relació senyor-vassall. El vèrtex d'aquesta piràmide era el monarca (el poder del qual era més nominal que efectiu). I per damunt del rei hi podia haver l'emperador (en els primers temps del Feudalisme) i més tard, dalt de tot de la piràmide estava el Papa.

Aquesta poesia es tractava de la primera mostra de poesia **culta** en llengua romànica (occità) i de **temàtica profana** (no religiosa): parlava d'**amor**, de **guerra**, de la **vida quotidiana** de les persones nobles d'aquella època. Era, doncs, una alternativa a la poesia feta en llatí, d'origen clàssic i de contingut religiós. Per tant, era una poesia que interessava a la societat feudal, perquè tocava els temes i els ideals propis de la societat feudal: l'**amor** i la **guerra**. I el que caracteritzarà aquesta poesia és que **traslladarà les relacions de vassallatge pròpies del Feudalisme al terreny de les relacions amoroses**.

7.1. L'amor cortès

Mentre que al nord de la Gàl·lia existia el regne dels francs, el sud estava dividit en diversos territoris governats per senyors feudals: de vegades eren senyors i vassalls entre ells, altres, eren vassalls del rei d'Aragó o del rei de França. En aquesta societat tan feudal, la poesia que creen els trobadors reflectirà els ideals d'aquesta societat: la guerra. l'honor i, sobretot, l'amor.

El tema central de la poesia dels trobadors és l'**amor cortès**. Molts estudiosos consideren que el concepte d'amor que comparteix la civilització occidental actual prové, precisament, de la idea d'amor desenvolupada en les poesies dels trobadors. Sobre aquest tema diu l'escriptor Joan Fuster:

"L'Amor? Una invenció del segle XII". Aquesta frase podrà semblar un despropòsit. No ho és: gens (...) És clar que sempre hi ha hagut amor, una forma o una altra d'amor, lligant les parelles humanes d'ençà que l'home mereix el nom d'home (...).

Però no tots els amors han estat idèntics, i hauríem de distingir entre les diverses espècies o qualitats d'amor que els homes han viscut al llarg de la història. I no hi ha dubte, almenys, que això que nosaltres encara anomenem "amor" (...) va ser desconegut per l'antiguitat pagana i també per la bàrbara Alta Edat Mitjana i per l'Orient intrincat. Aquest Amor és una creació dels trobadors provençals, completada i polida pels poetes italians del "Dolce stil nuovo". Des d'aleshores fins avui l'amor s'ha escampat i ha arrelat també gràcies a la literatura. No recordo ara qui -un francès, de segur- afirmava que molta gent no s'enamoraria si no hagués sentit parlar de l'amor. L'home occidental, l'europeu, i la dona, durant segles, han estat fet l'amor, s'han enamorat, al dictat dels poetes: sense adonar-se'n, naturalment, i sense haver-los llegit (...). Gairebé podria dir-se que els grans enamorats només han existit en el món de la ficció llibresca: Romeu, Anna Karenina... (...)

Cal no oblidar que l'amor, en els seus orígens, era amor cortès: afer d'aristòcrates i de paràsit d'aristòcrata. La poesia provençal i el concepte de l'amor que elabora van ser, en un principi, patrimoni de dames i cavallers i dels poetes que tenien a sou. La multitud desqualificada no está a l'altura d'aquelles delícies i d'aquells turments sentimentals (...).

AMOR dins *Diccionari per a ociosos*, de Joan Fuster

L'**amor cortès**, el tipus d'amor propi de la lírica trobadoresca, era anomenat en occità *fin'amor* ("amor lleial"). La **ideologia amorosa** dels trobadors trasllada al terreny de les relacions amoroses les relacions de vassallatge feudal: l'amant es convertia en **om** ("home vassall") de la dama a qui estimava i a qui anava adreçada la poesia, que era anomenada **midons** (provinent del llatí "meus dominus"), que vol dir "el meu senyor".

Vassallatge feudal		**Amor cortès**
Senyor	El senyor feudal té una situació social clarament superior a la del vassall, a qui deu protecció.	La dama, la *midons*, és un ésser excel·lent: noble i poderosa, rica, bonica i bona. Socialment estava per sobre del seu estimat. Havia de ser casada (podia ser l'esposa d'un rei o senyor feudal) i, per tant, amb drets jurídics.
Vassall	Jura fidelitat i lleialtat al seu senyor, a qui defensarà amb les armes, si és necessari. Depèn totalment dels favors del senyor feudal	El trobador adopta una actitud suplicant envers la dama: és el vassall, mentre que la dama és el senyor. Li jura servei amorós, fidelitat i l'honora amb els seus poemes. Demana els favors de la dama.

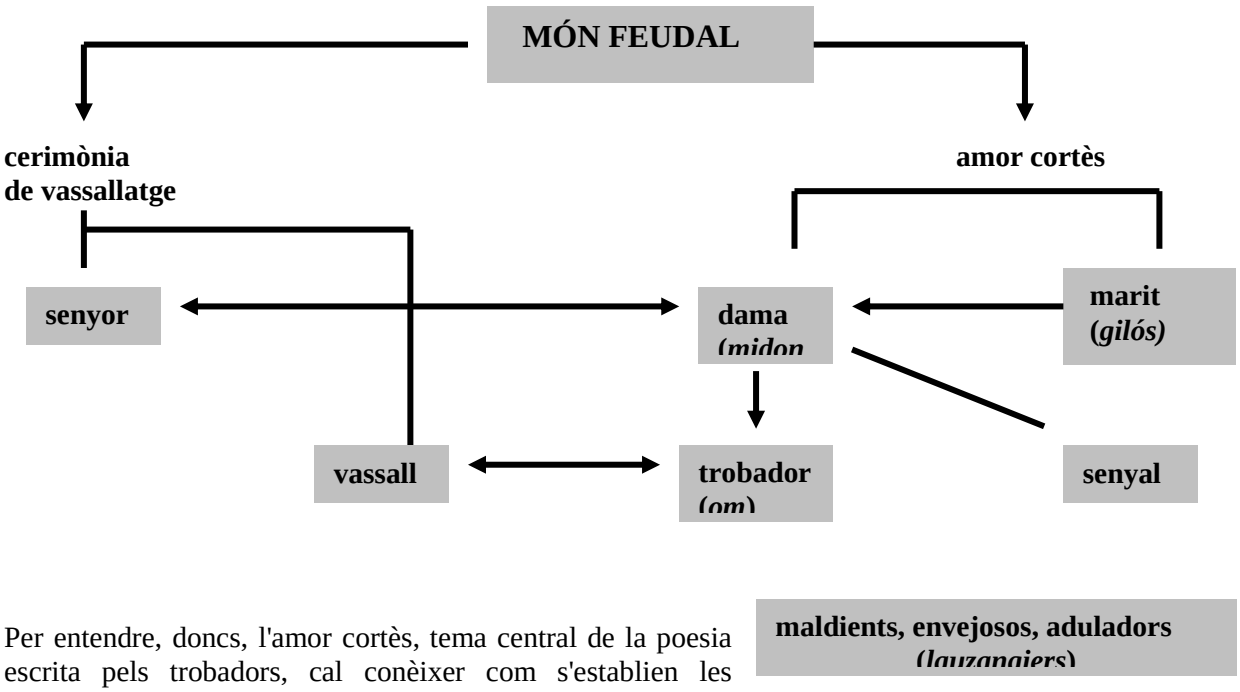

Per entendre, doncs, l'amor cortès, tema central de la poesia escrita pels trobadors, cal conèixer com s'establien les relacions feudals entre senyor i vassall.

Quan el trobador català Guillem de Berguedà s'adreça a una dama noble li diu:

"Et irai lai si.us platz, e no,
qu'en mi non a dreit ni razo
mas cum sers, si Dieus mi perdó,
pus mos mas dins los vostres tinc
e de vos servir no.m retinc.
Doncx, pus en mi non a ren mieu,
faitz ne cum pros dona del sieu...
Vostres suys ses autr'ochaizo,
per la bona fe qu'ie.us covinc...."

[Aniré allà, si us plau, o no (si no us plau), perquè en mi no hi ha dret ni raó, només la d'un servent (vassall) , que Déu em perdoni, ja que vaig tenir les meves mans dins de les vostres i no em vaig abstenir de servir-vos. Així, doncs, ja que en mi no hi ha res meu, feu de mi com la dama noble amb el que és seu... Sóc vostre sense cap pretext, per la bona fe que us vaig prometre.]

- El trobador farà tot allà que vulgui la dama (la seva senyora), perquè només és el seu servent, el seu vassall.
- Li va jurar que la serviria i diu que va tenir les seves mans entre les de la dama: aquest era un ritual del jurament de fidelitat del vassall al senyor feudal: el vassall posava les mans entre les del senyor per significar que s'entregava completament a ell.
- El trobador, com un vassall, ja no té res seu, tot és de la dama, la seva senyora.
- La dama pot fer el que vulgui del seu vassall, el trobador, perquè ell és la seva possessió.
- El trobador li va prometre "bona fe", és a dir, lleialtat, fidelitat, servei amorós, de la mateixa manera que un vassall jurava al senyor feudal ser-li fidel i servir-lo amb les armes sempre que el senyor necessités la seva ajuda.

Per tant, Guillem de Berguedà està escrivint una poesia amorosa amb el mateix lèxic que es feia servir en els actes jurídics que es firmaven entre senyors i vassalls. És un lèxic propi de la societat feudal i, com a

tal, només el podien entendre en l'Europa cristiana i entre els segles X i XIII. Per això és una poesia nova, que no té influències de literatures anteriors.

8. Els personatges de la poesia amorosa dels trobadors

- **El trobador (*om , vassall*)**

És el vassall de la dama, el seu servidor. La denominació ***om*** deriva d'**homo ligius**, que era el nom del vassall en una cerimònia de jurament de fidelitat i vassallatge. Fins i tot si el trobador era un rei o príncep i la dama a qui adreçava la seva poesia era de categoria social inferior (una dama noble), el poeta, com a vassall, se situava immediatament per sota d'ella, perquè sempre havia de ser el seu servidor. Li devia **fidelitat, servei amorós, lleialtat**.

- **La dama**

Era la senyora feudal, la "domina". Amb freqüència, rep el nom de **midons**, "senyor meu", en masculí, que mostra que el trobador-enamorat ha de ser submís a la dama com si es tractés d'un senyor feudal. La dama de la poesia trobadoresca ha de ser **casada**, ja que ha de tenir drets jurídics i, per tant, poder, mentre que les solteres no els tenien i estaven sotmeses al pare. Per tant, la relació amorosa entre la dama i el trobador era **adúltera**. Com que la dama era casada, el trobador havia de referir-se a ella amb un **pseudònim**, anomenat **senyal**, per no despertar les sospites del marit i dels cortesans.

Aquesta situació no s'entén si no es té en compte que, en l'època, es partia de la base que els matrimonis entre persones nobles no era producte de l'amor, sinó de l'interès polític o econòmic. Per això, l'amor fora del matrimoni era expressió d'amor sense interessos, més honest i ideal, nascut de la lliure elecció i no de les imposicions familiars, polítiques o econòmiques. Però, inevitablement, serà un amor clandestí i arriscat, i el trobador haurà de ser molt discret. La discreció serà una de les característiques que el trobador-enamorat haurà de demostrar a la dama si vol ser digne del seu amor.

La dama, doncs, està casada i sovint és l'esposa del senyor feudal en la cort del qual viu el trobador. Si el trobador està vinculat a la cort com a vassall o servidor, o fins i tot com a trobador professional, cantar la bellesa, la bondat i la intel·ligència de la dama és de vegades una obligació. Però encara que es tracti d'una poesia "de circumstàncies", sense que al darrere hi hagi un amor real o físic, sí que sorgeix l'afecte, l'amor cortès, la **fin'amors** (un amor depurat, ideal). Les dames van acceptar aquesta fin'amors, aquest servei amorós moltes vegades amb la tolerància dels seus marits.

D'altres vegades, aquest fin'amors, que comença essent fictici i de circumstàncies, es converteix en un amor real, apassionat. Però la dama és poc accessible amorosament per al trobador, de la mateixa manera que el senyor feudal està allunyat del vassall a causa de la seva superioritat social. Per això, el trobador haurà de passar per una sèrie d'etapes fins que es converteixi en l'enamorat perfecte i pugui aconseguir el premi que és l'amor de la dama i l'apropament físic i real entre ells:

1. **fenhedor (tímid):** el trobador-enamorat no s'atreveix a dirigir-se a la dama que estima.
2. **pregador (suplicant):** el trobador-enamorat passa a aquesta segona etapa si la dama ha mostrat interès per ell i li ha permès que li expressi el seu amor a través de la poesia.
3. **entendedor:** entre la dama i el trobador- enamorat s'estableix una relació de "complicitat". Ella accepta els seus poemes de servei amorós i els seus juraments de fidelitat. A canvi, li dóna penyores del seu amor (una cinta, un mocador, un cinturó, un floc de cabells...) o diners ("aver").
4. **drutz (amant):** el trobador-enamorat es converteix en "drutz" si arriba a l'amor físic i total amb la dama.

Alguns estudiosos de la poesia trobadoresca consideren que, malgrat aquesta classificació, l'amor entre la dama i el trobador, la fin'amors, era bàsicament platònica. Aquesta afirmació és vàlida per a alguns trobadors, però no es pot acceptar de manera general, ja que altres trobadors pretenien o van arribar a l'amor físic amb les dames a qui adreçaven les seves poesies.

- **El marit (*gilós*)**

Si la dama està casada, el marit es converteix en el "gilós". Per això apareix sempre en aquestes poesies com un ésser roí, malvat, del qual s'han d'amagar. Existeix la idea en aquesta poesia que la dama no pot ser feliç amb el marit, ja que no l'ha triat lliurement, el seu amor és fruit de l'interès i de la imposició.

- **Els lauzangiers (*envejosos, maldients, vigilants*)**

Com que el marit de la dama és un gran senyor feudal, viu envoltat d'un seguit de cortesans, aduladors que per aconseguir el favor del senyor, espien la relació entre el trobador i la dama, sempre atents a qualsevol infidelitat que pugui cometre la dama per anar-la a explicar al senyor. Per tant, juntament amb el senyor, els lauzangiers es converteixen en enemics del trobador.

Com s'ha dit abans, l'amor entre el trobador i la dama és secret, clandestí. Per això el trobador, per referir-se a la seva enamorada, utilitzarà el "senyal", el pseudònim. Alguns exemples de senyals són: *Miellz de domna* (Millor que dama), *Bon esper* (Bona esperança) o *Na Dezirada* (La Meva desitjada).

9. Gèneres de la poesia trobadoresca

9.1.Poesia amorosa

Com ja sabem, l'amor, entès com "amor cortès", és un dels temes centrals de la poesia dels trobadors. Els subgèneres de la poesia amorosa són:

- **La cançó:** serveix per expressar les lloances a la dama segons les pautes de l'amor cortès, és a dir, representa la traspossició de les relacions de vassallatge del feudalisme a la poesia amorosa.
- **Pastorel·la:** és el diàleg amorós entre un cavaller i una **pastora** (que té totes les característiques i les qualitats d'una dama noble), a la qual pretén enamorar.
- **Alba:** poesia que canta el trobador queixant-se de l'arribada del dia després d'haver passat la nit amb la seva dama, perquè l'alba representa la separació, ja que poden descobrir-los junts. En aquestes composicions apareix un nou personatge, el **gaita** (el vigilant, el guaita), amic del trobador que vigila que no arribi el senyor o els lauzangiers mentre els amants estan junts.

9.2.Poesia d'atac personal

Aquest tipus de poesia trobadoresca mostra la violència i els conflictes personals i bèli·lics propis de la societat feudal.

- **Sirventès:** és una poesia d'atac, de crítica a un personatge, a la vegada que serveixen per fer propaganda de les idees del trobador sobre aquest personatge.

9.3.Altres temes

- **El plany:** composició en què el poeta lamenta la mort d'algun personatge important o d'un amic.
- **La canço de croada:** composició que el trobador fa per donar ànims als soldats que anaven a lluitar a les croades.
- **La tensó:** debat o discussió entre dos trobadors sobre temes diversos (qüestions amoroses, literàties o polítiques).
- **La dansa:** composició feta per ser ballada.

Principals gèneres de la poesia trobadoresca						
cançó	**alba**	**pastorel·la**	**dansa**	**tensó**	**plany**	**sirventès**
Lloança i idealització de la dama seguint les pautes socials del feudalisme.	Separació dels amants en arribar l'alba.	Diàleg amorós entre el trobador i una gentil pastora.	Cançons per ser ballades.	Diàleg o discussió poètica entre dos trobadors.	Lament per la mort d'un personatge important o un ésser estimat.	Atac personal o propaganda d'idees.

10. Principals trobadors occitans

Guillem IX d'Aquitània
Jaufré Raudel
Bernat de Ventadorn
Arnaut Daniel
Cercamón
Marcabrú
Giraut de Bornelh
Raimbaut d'Aurenga

11. Els trobadors catalans

Els primers autors de poesia lírica en les nostres terres van ser trobadors (segles XII i XIII), que componien poemes en llengua occitana seguint el model d'aquesta poesia feudal nascuda a les terres occitanes. Les relacions entre la Corona d'Aragó i les corts dels grans senyors occitans eren tan intenses que fins i tot reis com **Alfons el Cast** o **Pere el Catòlic** van allotjar a les seves corts trobadors occitans i ells mateixos van compondre aquest tipus de poesia.

La poesia trobadoresca en occità es va fer tan famosa i prestigiosa que travessà les seves pròpies fronteres i autors del nord d'Itàlia i de Catalunya van imitar la manera de versificar dels trobadors catalans, els temes d'aquesta poesia i, fins i tot, la llengua en què era escrita.

Els trobadors catalans de qui es conserva alguna obra són **vint-i-quatre**, alguns dels quals (Berenguer de Palol, Guillem de Berguedà, Guillem de Cabestany i Cerverí de Girona) són considerats entre els principals autors de lírica trobadoresca. La majoria van optar pel ***trobar leu***, és a dir, per la manera senzilla de versificar.
Els tres trobadors catalans més importants s'anomenen, genèricament, "els tres Guillems":

- Guillem de Berguedà
- Guillem de Cabestany
- Guillem de Cervera, conegut popularment com "Cerverí de Girona"

Nom	Lloc d'origen	Poemes conservats	Estil	Altres aspectes
Berenguer de Palol	Rosselló (mitjan segle XII)	9 cançons	Senzill	Influència popular, va ser un gran músic.
Alfons I	Barcelona (1154-1196)	2 poemes	Senzill	Interès polític i cultural per Occitània.
Guillem de Berguedà	Cerdanya (1138-1192)	28 poemes, sobretot sirventesos	Vigorós, apassionat i original	Noble conflictiu, de temperament bregós i bel·licós, va morir assassinat.
Guillem de Cabestany	Rosselló (començament del segle XIII)	7 cançons	Senzill	Relacionat amb la llegenda del "cor menjat"
Cerverí de Girona	Cevera (segle XIII)	120 composicions	Imita la poesia tradicional i popular	Trobador professional.

11.1. Els sirventesos de Guillem de Berguedà

Guillem de Berguedà és un dels grans trobadors catalans. Va escriure 28 poemes, molts dels quals són sirventesos, en els quals fa referència als nombrosos **conflictes** que va protagonitzar com a senyor feudal amb possessions al Berguedà i al Vallès. Va morir de forma violenta l'any 1192. El seu estil és **vigorós, apassionat**, amb molta varietat de recursos, **original**. És famós el sirventès que escriu al seu veí i enemic Ponç de Mataplana:

Versió original en occità	Traducció catalana
Cançoneta leu i plana[1], leugereta, ses ufana[2], farai, e de Mon Marques, del traichor de Mataplana, q'es d'engan farsitz e ples. A, Marques, Marques, Marques, d'engan ets farsitz e ples (...)	Cançoneta lleu i plana, lleugereta, sense ufana faré jo d'un cert marquès, traïdor de Mataplana, que de mil fraus[3] porta el pes. Ai marquès, marquès, marquès, de mil fraus porteu el pes (...)

11.2. Guillem de Cabestany i la "Llegenda del cor menjat"

Guillem de Cabestany probablement no era de llinatge noble i tenim poques referències històriques sobre ell. Probablement era fill d'un cavaller i hauria nascut cap a mitjans del segle XII. En la *Vida* que acompanya les seves composicions conservades figura l'única dada rigorosament històrica que sabem d'aquest trobador: que la seva dama s'anomenava Saurimonda, nascuda cap al 1176 i esposa de tres nobles rossellonessos: primer es va casar amb Ermengol de Vernet, després amb Ramon de Castell Rosselló i, vídua per tercera vegada, amb Ademar de Mosset. Sembla que l'època en què Guillem de Cabestany la fa destinatària de les seves poesies amoroses correspon a la del seu primer matrimoni.

La *Vida* de Guillem de Cabestany atribueix al trobador la "Llegenda del cor menjat", encara que aquesta llegenda s'ha atribuït a d'altres personatges i sembla que és d'origen oriental. Segons la llegenda conservada a la *Vida*

"Guillem de Cabestany va ser un cavaller de la comarca del Rosselló, que limita amb Catalunya i amb el Narbonès. Va ser un home agradable en la persona [bell, atractiu*] i molt famós en armes, cortesia i*

[1] **leu i plana:** sense importància, senzilla
[2] **ufana:** pompa, ostentació
[3] **fraus:** enganys fets per treure un benefici

servei. I havia en la comarca una dama anomenada Saurimonda, esposa de Ramon de Castell Rosselló, que era molt noble i ric, dolent, brau, salvatge i orgullós. I Guillem de Cabestany estava enamorat de la dama i sobre ella cantava i feia les seves cançons. I la dama, que era jove, alegre, gentil i bonica, l'estimava més que a res en el món. I tot això va ser explicat a Ramon de Castell Rosselló; i ell, com home irat i gelós, va investigar el fet i va saber que era veritat, i va fer tancar i vigilar la seva esposa. I un dia Ramon de Castell Rosselló es trobava passejant amb Guillem de Cabestany, que anava sense companyia, i el va matar; va fer que li traguessin el cor del cos i li va tallar el cap; i va fer dur el cor a casa seva i també el cap; i va fer cuinar el cor i el va condimentar amb pebre, i el va donar per menjar a la seva dona. I quan la dama va haver-se'l menjat, Ramon de Castell Rosselló li va dir: "Sabeu què heu menjat?" I ella va dir: "No, però és una carn molt bona i saborosa". I ell li va dir que era el cor de Guillem de Cabestany el que ella havia menjat; i perquè cregués el que li deia, va fer dur el cap al seu davant. I quan la dama va veure i va escoltar això, va perdre la vista i l'oïda. I quan es va recuperar va dir: "Senyor, m'haveu donat tan bon menjar que mai més menjaré cap altre." I quan ell la va escoltar, va córrer amb la seva espasa i va voler donar-li un cop al cap; i ella va córrer cap a un balcó i es va llençar daltabaix, i així va morir. I pel Rosselló i per tot Catalunya va córrer la notícia que Guillem de Cabestany i la dama havien mort tan traïdorament i que Ramon de Castell Rosselló havia donat de menjar a la dama el cor de Guillem. Hi va haver gran tristesa per totes les comarques i la queixa va arribar fins al rei d'Aragó, que era senyor de Ramon de Castell Rosselló i de Guillem de Cabestany. I va anar a Perpinyà, al Rosselló, i va fer que Ramon de Castell Rosselló es presentés al seu davant. i quan va haver arribat, el va fer detenir i li va prendre tots els seus castells i els va fer destruir i li va prendre tot el que tenia i el va empresonar. I llavors va fer recollir els cossos de Guillem de Cabestany i de la dama i els va fer dur a Perpinyà i enterrar-los en un monument davant d'una església. I va fer dibuixar sobre el monument com havien estat morts. I va ordenar que per tot el comtat del Rosselló els cavallers i les dames celebressin aniversari cada any d'aquestes morts. I Ramon de Castell Rosselló va morir a la presó del rei. "

La llegenda, malgrat les poques dades històriques amb què comptem, no pot ser real o atribuïda a aquest trobador, ja que sabem que la dama Saurimonda va enviudar de Ramon de Castell Rosselló i que encara es va casar una tercera vegada. S'ignora, doncs, la raó per la qual Guillem de Cabestany va convertir-se en el protagonista d'aquesta llegenda, però és ben veritat que aquesta va contribuir a la seva fama posterior.

11. 3. Cerverí de Girona, el darrer gran trobador

Guillem de Cervera, conegut també com a Cerverí de Girona, va ser la darrera figura del període trobadoresc, Documentat entre els anys 1259 i 1285, va estar al servei dels reis catalans i del vescomte de Cardona com a trobador professional. Se'n conserven 120 composicions de temàtica i estil diversos. Gràcies a les seves poesies coneixem moltes dades sobre la política del moment. L'originalitat de la seva poesia rau en la seva **intenció moralitzadora**.

Text 1

Farai chansoneta nova	Faré cançoneta nova
Farai chansoneta nueva, *ans que vent ni gel ni plueva:* *ma dona m'assai'em prueva,* *quossi de qual guiza l'am.* *E ja, per plag que m'en mueva* *no.m solverai de son liam.* *Qu'ans mi rent a lieis e.m kkiure,* *qu'en sa carta.m pot escriure.* *E no m'en tenguatz per iure* *s'ieu ma bona dompna am;* *quar senes lleis non puesc viure* *tant ai pres de s'amor gran fam* [...] **Guillem IX d'Aquitània**	**Faré cançoneta nova** **-pluja o vent l'anhel no em roba-** **Midons vol tenir una prova** **de la manera com jo l'estimo.** **Però si em posa a plet o a jova[1]** **no em desfaré del seu lligam.** **M'hi he donat i no en sóc lliure,** **que en sa llista em pot escriure.** **Com fadat[2] , mon cor es lliura** **a la bona dama que am;** **ja que sense ella no puc viure,** **tant del seu amor tinc gran fam. [...]**

Text 2

Consirós cant e planc e plor	Canto molt trist, amb dol al cor
Consirós cant e planc e plor *pel dol que.m a sasit et pres* *al cor per la mort Mon Marques,* *En Pons, lo pros de Mataplana,* *qi era francs, larcs e cortes* *e an totz bos capteniments,* *e tengutz per un dels melhors* *qi fos de San Martí de Tors* *tro... et la terra plana* [...] **Guillem de Berguedà**	**Canto molt trist, amb dol al cor,** **pel gran dolor que m'ha garfit[3]** **per la mort de Mon Marquès.** **Ha mort, ai las[4], el més lluït** **cavaller, en Ponç de Mataplana,** **que era cortès, lleial, ardit[5],** **ornat de bons capteniments[6],** **un dels millors, molt generós,** **a Sant Martí de Tors que fos** **fins a ... i la terra plana. [...]**

[1] **jova:** obligació feudal de fer determinats treballs
[2] **fadat:** encisat, encantat
[3] **garfit:** agafat clavant les ungles
[4] **ai las:** malauradament
[5] **ardit:** audaç, agosarat, atrevit
[6] **capteniments:** comportaments

Text 3

Reis gloriós, verais lums e clartatz	Rei gloriós, vera llum, claredat
Bel companho, en chantan us apel; *no dormatz plus, qu'eu auch chantar l'auzel* *que vai queren lo jorn per lo boscatge* *et ai paor que.l gilos vos assatge* *et adés sera l'alba!* **Giraut de Bornelh**	**Bon company, canto enllà del portell[1].** **No dormiu més, que ja sento l'ocell** **que cerca el dia volant pel boscatge.** **Ai, si el gelós us venia a fer ultratge!** **i adés serà l'alba!**

Text 4

L'autrier jost'una sebissa	Fa poc, vora d'una pleta[2]
L'autrier jost'una sebissa *trobey pastora mestissa,* *de joy e de sen massissa;* *e fon filha de vilayna;* *cap'e gonelh'e pellissa* *vest e camiza treslissa,* *sotlars e caussas de layna* **[...]** **Marcabrú**	**Fa poc, vora d'una pleta** **em vaig trobar una pastoreta** **molt vella, primmiradeta[3],** **que era filla de vilana[4];** **vestia pellissa[5] neta,** **gran gonella[6], manteleta[7],** **esclops i mitges de llana [...]**

Text 5

Be.m platz lo gais temps de pascor	Em plau el temps alegre de primavera
Be.m platz lo gais temps de pascor, *que fai fuolhas e flors venir;* *e platz mi, quan auch la baudor* *dels auzels, que fan retentir* *lor chan per lo boschatge;* *e platz mi, quan vei sobre.ls pratz* *tendas e pavilhons fermatz;* *et ai gran alegratge,* *quan vei per champanha renjatz* *chavaliers e chavals armatz.* *E platz mi, quan li corredor*	**Em plau el temps alegre de primavera** **que flors i fulles fa sorgir,** **i contemplar la volior[8]** **dels ocellets que amb llatí[9]** **refilen pel brancatge;** **i em plau contemplar damunt dels prats** **tendes i pavellons fermats** **resplendint pel paisatge.** **I veure al camp, arrenglerats,** **cavallers i cavalls armats.** **I em plau si mant[10] descobridor[11]**

---

[1] **portell:** porta d'una cambra
[2] **pleta:** lloc on es recull el bestiar que pastura al camp o a la muntanya
[3] **primmiradeta:** delicada en el tracte
[4] **vilana:** habitant d'una vila o poble
[5] **pellissa:** peça de vestir folrada de pell
[6] **gonella:** túnica llarga cenyida a la cintura que antigament duien homes i dones
[7] **manteleta:** capa curta que usaven les dones com a adorn o abric
[8] **volior:** munió d'ocells volant
[9] **llatí:** músiques, cants

fan las gens e l'aver fugir; *e platz mi, quan veu apres lor* *gran re d'armatz ensems venir;* *e platz m'en mon coratge,* *quan vei fortz chastels assetjatz* *e.ls barris rotz et esfondratz* *e vei l'ost el ribatge,* *qu'es tot entorn claus de fossatz* *ab lissas de fortz pals serratz* **[...]** **Bertran de Born**	**caça la gent de bon botí,** **i al seu darrere, amb fort clamor,** **veig uns estols[12] venir.** **i em plau l'agrest[13] paratge** **on forts castells són assetjats,** **amb els murs trencats o esfondrats,** **i veure en el ribatge[14],** **ple d'estacades[15] i fossats,** **l'host[16] a punt per als combats [...]**

Text 6

Ges non puesc en bon vers fallir	No puc equivocar-me en un bon vers
Ges non puesc en bon vers fallir *nulh'hora que de midons chan;* *cossi oiri'ieu ren mal dir?* *Qu'om non es tan mal essenhatz,* *si parl'ab lieys un mot o dos,* *que totz vilas non torn cortes;* *per que sapchatz be que vers es,* *que'l ben qu'ieu dic tot ai de liey.* *De ten als no pes ni cossir* *ni ai dezirier ni talan,* *mas de lieys quo.l pogues servir* *e far tot quant l'es bon ni.l platz,* *qu'ieu non cre qu'ieu anc per al fos* *mais per lieys far so que.l plagues,* *que be say qu'onors m'es e bes* *tot quan fas per amor de liey* **[...]** **Peire Rogier**	**Quan canto a la meva senyora** **no puc equivocar-me en un bon vers;** **Podria d'aquesta manera dir alguna cosa dolenta?** **Qui parla amb ella una o dues paraules,** **no és groller,** **no hi ha vilà que no es torni cortès.** **Heu de saber que això és tan cert,** **que totes les coses bones que dic les he après d'ella.** **En cap altra cosa penso** **ni medito ni poso el meu desig i la meva voluntat** **en cap altra cosa que poder-la servir** **i fer tot el que li convé i li plau.** **No crec que jo valgui per res més** **que per complir els seus desitjos,** **ja que sé que tot el que faig per ella** **em porta honor i bé.**

[10] **mant:** diversos, més d'un
[11] **descobridor:** explorador
[12] **estols:** grups, colles
[13] **agrest:** abrupte, muntanyenc
[14] **ribatge:** marge, riba
[15] **estacades:** barreres fetes amb estaques
[16] **host:** l'exèrcit en campanya

Text 7

Gaita bé, gaiteta del chastel	Vigila bé, petit vigia del castell
Gaita bé gaiteta del chastel. *quan la re que plus m'es bon e bel* *ai a me trosqu'a l'alba.* *E.l jornz ve e non l'apel;* *joc novel* *mi tol l'alba,* *l'alba, oi l'alba!* *Gait'amics e veilh'e crid'e bray,* *qui'eu sui riccx e so qu'eu plus volh ai.* *Mais enics sui de l'alba,* *e.l destrics que.l jorn nos fai* *mi desplai* *plus que l'alba,* *l'alba, oi l'alba!* *Gaitz vos gaiteta de la tor,* *del gelos vostre malvays seynor,* *enujos plus que l'alba,* *que za jos parlam d'amor* *Mas paor* *nos fai l'alba,* *l'alba, oi l'alba!* *Domn' , adeu! que non puis mais estar;* *malgrat meu m'en coven ad annar.* *Mais tan greu m'es de l'alba,* *que tan leu la vei levar;* *enganar* *nos vol l'alba,* *l'alba, oi l'alba!* **Raimbaut de Vaqueiras**	**Vigila bé, petit vigia del castell,** **quan la criatura que per a mi és millor** **i més bonica tinc al meu costat fins l'alba.** **I el dia arriba i no el crido,** **l'alba em pren** **un nou joc** **l'alba, ai l'alba!** **Vigila, amic, vetlla, crida i canta,** **que jo sóc ric i tinc el que més estimo.** **Per això estic enfadat amb l'alba,** **i el dany que ens porta l'alba** **em desplau** **més que l'alba** **l'alba, ai l'alba!** **Vigileu vós, vigia de la torre,** **al gelós, el vostre malvat senyor,** **més odiós que l'alba,** **ja que nosaltres aquí a baix parlem d'amor.** **Però ens fa por** **l'alba** **l'alba, ai l'alba!** **Adéu, senyora, que no puc quedar-me'hi més** **Molt a disgust meu, me n'he d'anar.** **Però l'alba m'és molt dura** **quan la veig arribar tan aviat;** **l'alba** **ens vol enganyar** **l'alba, ai l'alba.**